טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

אבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האַלביערלעך: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער-טאַריף.

דערשיינט וועכנטלעך
°°°°°°
איינצל-עקזעמפּלאַר 5 ליי.

„Czernowitzer Bleter",
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

נר. 9. | טשערנאָוויץ, דעם 13־טן יולי 1929. | יאָרגאַנג I.

מאָראַלישער קריזיס

די מוסר־רייד פון א צבועק

קאָנסטאַנטין אַרדזשעטאַיאַנו, געוועזענער מיניסטער, שמ'ט שוין פון לאַנג פאַר א גוטן קאַטאָוועס-טרייבער. ס'דערמאָנט זיך נאָך א יעדער אין דעם „קלאַסישן" וויץ, וואָס ער האָט צוגערופן בשעתו, „אַלס דער אַלמעכטיקער אָווערסקאַנער אינערן-מיניסטער צו די פירערס פון דער אָפּאָזיציע אין אָבענער פּאַרלאַמענט-זיצונג, א וויץ, וואָס הייסט אויף פּשוט יידיש: דער „קליינער שיר-השירים", עס געדענקט זיך אויך נאָך אַן אַנדערער „שפּאַס" פונם הער אַרדזשעטאַיאַנו. איבערנעמענדיק א דעפּוטאַציע פון הונגערנדיקע מלוכה-אַנגעשטעלטע האָט זיי דער מערפאַכיקער מיליאַרדער געגעבן די „עצה", זיך „דינער איינצישנירן דעם רימען אַרום בויך". ס'זענען באַוווסט און באַרימט זיינע אידאָנישע צווישן-רופן אין פּאַרלאַמענט, וועלכע ער וואַרפט איצט אַריין אַלס א פּשוטער סענאַטאָר מיט א ווייניקער אַריסטאָקראַטישן זשעסט אין די דיסקוסיעס. דער געלונגענסטער וויץ בלי ספק איז אָבער זיין לעצטע רעדע, וואָס מיר האָבן געהאַט די זכיה צו הערן אין טשערנאָוויץ. אין מיטן צווישן די „גרויסע שטאַטס-מענער" בראַטיאַנו, דוקאַ און ניסטאָר, וואָס זענען געקומען „ראַטעווען דאָס פאָטער-לאַנד" האָט זיך אויך דער הער אַרדזשעטאַיאַנו — ווי נישט אַנדערש פּאַסיק — אָוועקגעשטעלט אין דער פּאָזע פונם גרויסן פּאַטריאָט און אַזוי געזאָגט: נישט אין דער פּאָליטישער אָדער ווירטשאַפטלעכער סיטואַציע פון דער מלוכה ליגט עפּעס א סכנה, נישט פון די אָדער יענע מעשים פון דער איצטיקער רעגירונג דראָט וואָס פאַר א ס'איז געפאַר, די גאַנצע סכנה ליגט אין מאָראַלישן קריזיס, וואָס האָט אַרומגענומען דאָס לאַנד. דערפאַר מוז עס זיין אונזער חוב, צו קעמפן אַקעגן דעם" נישט מער און נישט ווייניקער.

דער עולם האָט שטאַרק אַפּלאָדירט. דער הער אַרדזשעטאַיאַנו האָט אַנטדעקט די רזי התורה, ס'האָט זיך אים איינגעגעבן, ווי פאַר אים נאָר אַלעקסאַנדער מוקדון, צו לעזן דעם גאָרדישן פּלאָנטער און אַרויסצוגעפינען די אמת'ע סיבה פון אונזער אַלעמענס הולאת: דעם מאָראַלישן קריזיס.

נערעכט. ס'איז אמת, ליידער אמת, דאָס לאַנד געפינט זיך אין א ריי קריזיסן, וואָס האָבן זייער שורש אין קריזיס פון דער מאָראַל. די כסדר'דיקע קאָרופּציע-סקאַנדאַלן, די גרויסע האַנדלס-פּאַלימענטן, די צין א פּערמאַנענטער נאַטורדערשיינונג געוואָרענע איפּרייסן און באַנק-קאַטאַסטראָפעס, די כאַאָטישע צושטאַנדן אויפן געביט פון אַרבעט און אַרבעטלאָזיקייט און סוף כל סוף די פּאַשיסטישע אַוואַנטוריעס און פּאָליטישע רדיפות, דאָס זענען די בעסטע עדותן פאַר דעם אַלגעמיינעם מאָראַלישן קריזיס, וואָס האָט אונז אַרומגענומען. באַזונדערס נאָך דער מלחמה און פאַרשטאַרקט זיך אַלץ מער צו א גרויסער סכנה. קיין שום לאַנד פון דער וועלט איז היינט נישט פריי פון דעם קריזיס, אומעטום דרוקט ער זיך אויס אין אַן איינענער פאָרם, ווי מער פּאָליטיש (דעמאָקראַטיע — דיקטאַטור), ווי עקאָנאָמיש (מלחמה-שולדן אַרבעטסלאָזיקייט וכדומה), אָבער אַזוי ווי רומעניע איז אָנגעפּילט מיט אַלע עשר מכות פון קריזיסן איז קיין שום לאַנד נישט. נאָר א דאַנק די נאַטירלעכע עשירות און אוצרות, וואָס ליגן אין דער „תבואה-קאַמער פון אייראָפּע" (א מאָל געווען) איז רומעניע געווען בכוח איבערצוטראָגן! ביז אַצינד די פאַרשידענע קראַנקהייטן, וואָס זענען אַנטשטאַנען און האָבן זיך אַנטוויקלט אין דעם קונצלעכן טרייב-הויז פון מאָראַלישער פּעסטילענץ און קאָרופּציע-אַטמאָספערע. רעאַקציאָנערן און אַוואַנטוריסטן האָבן זיך געביטן אין די ראָלן פון אַראָפּברענגען דאָס לאַנד אין א אַלץ טיפערן תהום פון קולטורעלן און ווירטשאַפטלעכן עלנט און — אמת הער אַרדזשעטאַיאַנו — מ'האָט נאָך ביז היינט אויך נישט געזען פאַרווירקלעכט אַפילו איין פונקט פונם אַלבאַ-יוליאַ-פּראָגראַם. אדרבא, עס קומען פאָר מעשים ביי דער איצטיקער רעגירונג, וואָס גלייכן זיך צום פאַרבייטן מיט די שטיק פון אַלע פריערדיקע רעגירונגען.

און ס'איז טאַקע א באַרעכטיקטע פראַגע, וואָס וועט געשען, אַז ס'וועט זיך פירן טאַקע אַזוי ווייטער? וועט דאָס לאַנד אויסהאַלטן די פאַרשידענע נסיונות? וועט זיך נישט געפינען קיינמאָל עפּעס אַן אויסוועג אויס דער צרה אַרויס?

דער הער אַרדזשעטאַיאַנו וויל אונז „באַפרייען". ער רופט אויס צום קאַמף א קעגן דעם מאָראַלישן קריזיס אַלס אונזער הויפּט-שונא, וועלכן מיר זאָלן אים העלפן מנצח זיין. דער הער אַרדזשעטאַיאַנו האָט אָבער ביי אַלע זיינע גרויסע מעלות דאָך א חסרון: ער ליידט אין שוואַכקייט פון זכרון. ער פאַרגעסט הפּנים יעדן טאָג אַלץ פון פריערדיקן טאָג אָדער ס'איז פאַרט זיין בעסטע מעלה — ער טרייבט קאַטאָוועס.

וואָרום אַז נישט, וואָלט ער מאַכנדיק אַזוי א שטיקל חשבון הנפש, זיך באַדאַרפט א פרעג טון: צי שטייט אום אַן דער ראָל פון מאָראַלישן שומר. ער וואָלט זיך דערמאָנט אין זיין פּאָליטישן ציק-צאַק-יוועג, וואָס נעמט זיך פון באַוווסטן פּלאַן אַראָפּצוּוואַרפן די דינאַסטיע און פּראָקלאַמירן די ראַטן-מאַכט אין רומעניע, גייענדיק איבער די חורבות פון א פּראָלעטאַרישער באַוועגונג און די אומצייליקע קרבנות פון א סאַדיסטישן אָווערעסקאַנער אינערן-מיניסטער און מאַכנדיק אויף א ווילע א סטאַנציע ביים פּראָפעסאָר יאָרגאַ און ענדיקנדיק בשלום דאָרט, וווּהין ער געהערט, ביי די — ליבעראַלן. צוריקרופנדיק זיך אין זכרון די דאָזיקע „אידעאָלאָגישע אויסגעהאַלטנקייט" זיינע, וואָס כאַראַקטעריזירט גענוג זיין גאַנצן מאָראַלישן פּאַרנעם, וואָלט [illegible] תעתועים פון זיינע פאַרשידענע מיניסטער-שותפים במשך פון זיין פּאָליטישן „קאַריער", און ער וואָלט פאַרשטאַנען, אַז ער איז ערב פאַר די אַלע שאַנד-טאַטן פון די אָווערעסקאַנער און ליבעראַלע מושלים, וואָס האָבן אייגנטלעך דערפירט דאָס לאַנד צו דעם „מאָראַלישן קריזיס", ווי ער רופט דאָס אָן. און ער וואָלט געקומען צו דעם אויספיר, וועלכן מיר האָבן שוין פון פריער, אַז אויב ס'איז עמיצער שולדיק אין דעם מאָראַלישן חורבן — ווי מיר רופן דאָס אָן, אַזוי איז ער עס און זיין חברותא. און ער וואָלט אויך פאַרשטאַנען, אַז אויב ס'האָט זיך נאָך נישט געפונען אין דער היינטיקער אָרדנונג קיין טריבונאַל, וואָס זאָל זיי אַלע אָפּמשפּטן פאַר זייערע פאַרברעכנס, אַזוי האָט די געשיכטע שוין אַרויסגעטראָגן איר ענדגילטיקן פּסק-דין.

און ער וואָלט זיך פאַרקראָכן אין ערגעץ א מויזלאָך, דער הער אַרדזשעטאַיאַנו, היטנדיק זיך פאַר דער שיין פון דער „ליכטיקער זון, איבערלאָזנדיק אַרויסצוברענגען דאָס לאַנד פונם מאָראַלישן קריזיס פאַר אַנדערע.

ספעקטאַטאָר.

די וואָך.

די באַדייטונג פון די ענגלישע וואַלן גרייכט שוין ביז צו דער אונגאַרישער רעאַקציע. פּרעמיער בעטלען האָט אין די לעצטע טעג קאָנפערירט מיט די פירער פון דער אונגאַרישער ס. ד. וועגן מינאָריטעטן-פּאָליטיק, אַנטוואָפנונג און דער רעוויזיע פונם שלום-פאַרטראַג.

*

די וואַלן אין פינלאַנד זענען אָפּגעהאַלטן געוואָרן ביי א שוואַכער וואַלבאַטייליקונג. די ס. ד. און דער פּויערים-בונד האָבן זייערע פריערדיקע פּלעצער. נעוויגנען האָבן נאָר די קאָמוניסטן איין פּלאַץ.

די מאַנדאַטס-קאָמיסיע פונם פעלקער-בונד באַשעפטיקט זיך איצט מיט דער באַראַטונג פונם פּאַלעסטינא-באַריכט פראָ 1928. די א"י-האַנדעלס-בילאַנץ איז אינם באַריכטס-פּעריאָד געווען פּאַסיוו. דער אימפּאָרט איז מיט מער ווי פינף מיליאָן פונט גרעסער ווי דער עקספּאָרט. די געלדער וואָס די יידן שיקן איבער קיין א"י, און דער שטאַרקער טוריסטן-פאַרקער האָבן דעם דעפיציט אויסגעגלייכט.

*

אַמאַנולאַ, דער פאַרטריבענער קעניג פון אַפגאַניסטאַן איז אָנגעקומען אינקאָגניטאָ קיין מאַרסייל. ס'איז דערזעלבער, וועלכן אייראָפּע האָט צוריק מיט א יאָר אויפגענומען מיט גרויסע פּאַראַדעס און צערעמאָניעס ווי א פירשט, וואָס האָט צו פאַרקויפן א גרויס לאַנד און א גרויס פאָלק פאַר דער אייראָפּעאישער אינדוסטריע.

דער שווייצער קאַנטאָן פרייבורג האָט אַרויסגעגעבן א פאַרבאָט צו מאַכן דעמאָנסטראַציעס מיט א רעוואָלוציאָנערן כאַראַקטער און צו פאַרשפּרייטן מאַניפעסטן און פלוגשריפטן מיט א רעוואָלוציאָנערן אינהאַלט.

*

אין פראַנקרייך וועלן שוין פונם חודש אויגוסט ד. י. רעדוצירט ווערן די שטייערן מיט 332 מיליאָן פראַנק.

*

סוף פון פאַרגאַנגענער וואָך און אָנהייב פון דער האָט איבער מיטל-אייראָפּע געבושעוועט א שרעקליכער שטורעם וועלכער האָט אָנגעמאַכט גרויסע שאָדנס און געפאָדערט מענטשלעכע קרבנות.

*

אין די וואַלן צום ציוניסטישן קאָנגרעס האָבן אין פּוילן אַנטייל גענומען בס"ה איבער 48.000 וויילער. אָט די קליינע צאָל פון שקל-באַזיצער איז דער בעסטער באַווייז, אַז ס'מוז רעפאָרמירט ווערן די באַזע פון דעם וואַלרעכט צום קאָנגרעס.

*

אין בוקאַרעשט איז אויפגעדעקט געוואָרן א פאַשיסטישער קאָמפּלאָט. 28 פּערזאָנען, הויפּטזעכלעך [illegible]

— —

פאַלסיפיקאַציע

אָדער אַז מען ווייסט נישט נעמט מען זיך נישט אונטער.

אינם אָפענעם בריוו צום „פאָרווערטס" ניו-יאָרק אין נר. 7 פון די „טש. בל." איז שוין גענוג אָפּגעשאַצט געוואָרן דער וויסנשאַפטלעכער ווערט פונם באַוווּסטן פאָרשער יעקב לעשטשינסקיס באַריכט איבער דער יידישער עקאָנאָמיק אין דער בוקאָווינע. איין פונקט פון אָט דעם באַריכט פאָדערט אָבער מען זאָל זיך אַרום אים ברייטלעכער אָפּשטעלן:

„דער וואַלד־האַנדל אין בוקאָווינע גייט איבער אין יידישע הענט!" וואָלט דאָס געשטאַנען אין א רומענישער צייטונג וואָלט א יעדער געוווּסט, אַז דאָס איז א באַוווּסטער פאַלשער אַנטיסעמיטישער אַלאַרם אונטער וועלכן ס'גרייט זיך א פרישער אָנפאַל אויף דעם גערודפטן יידישן האָלצהאַנדל, כדי אָפּצולענקן די הונגעריקע אַרבעטער פונם קלאַסנקאַמף און פאַרטעמפּן זייערע מהות מיט נאַציאָנאַליסטישע פראַזן. אין א יידישער צייטונג געשריבן, באַטייט דאָס אַזוי פיל ווי א מעלדונג: א יידישע מאַיאָריטעט אין פאַרוואַלטונגס-ראַט פון א רומענישן קלויסטערפאַרמעגן אין דער בוקאָווינע, ווייל צוויי דריטל פון די בוקאָווינער וועלדער קערט אָט דער אינסטיטוציע.

אַן ערך פון 20% זענען קאָמונאַלבאַזיץ און דער רעשט פון איבער 10 קער צו די גרויסע גרונט-באַזיצער און גרויס-פּויערן. צו דער לעצטער קאַטעגאָריע באַלאַנגען אויך יידן מיט א פּאָר פּראָצענט. ווי אַזוי אָבער די רומענישע אַגראַר-רעפאָרם האָט גראָד אָט ביי דער קאַטעגאָריע א טייל פון זייער פאַרמעגן עקספּראָפּריאירט און פאַרשטייט זיך מיט מער גרינטלעכקייט ביי יידן, זענען היינט אַן ערך פון 3—5 פּראָצענט בלויז פונם גאַנצן וואַלד-באַזיץ אין יידישע הענט. אמת איז, אַז די מאָדערנע האָלץ-אינדוסטריע איז איינגעפירט געוואָרן אין דער בוקאָווינע מיט אַן ערך פון 50 יאָר צוריק דורך יידן און איז

געבליבן ביז פאַר דער מלחמה א ריין יידישע דאָמענע.

אָפּהענגיק איז זי אָבער שוין געווען זייט איר גרינדונג פון דער אויבנדערמאָנטער קלויסטער־פאַרמעגנס־פאַרוואַלטונג, וועלכע איז געווען דער וויכטיקסטער רווישטאָף־ליפעראַנט און פלעג פאַרקויפן נאָר צו אזעלכע, וואָס האָבן זיך פאַרפליכטעט צו בויען אויף זייער גרונט זעגן, וואָס זענען איבערגעגאַנגען נאָך א פאָר יאָר אין באַזיץ פון דעם קלויסטער. און אזוי איז דער רומענישער קלויסטער געוואָרן נישט נאָר דער גרעסטער וואַלד־באַזיצער נאָר אויך דער גרעסטער זעגן־באַזיצער.

ביז צו דער מלחמה האָט מען פאַרדינגען די דאָזיקע זעגן צו זייערע געוועזענע באַזיצערס אויף א רייע פון יאָרן. נאָך דעם צופאַלן פון דער בוקאָווינע צו רומעניע איז די קלויסטער־פאַרמעגנס־פאַרוואַלטונג צוגעטרעטן צו דער אַלגעמיינער רומענישער אַנטיסעמיטישער ווירטשאַפטס־אָפּאָזיציע און זיך געפרווט שאַפן א רומעניש־נאַציאָנאַלע אינדוסטריע כדי צו פאַרניכטן די יידישע.

בעת דאָס ערשטע איז איר לחלוטין נישט געלונגען האָט זיך דאָס צווייטע אין א גרויסער מאָס איינגעגעבן. מיט אָט דעם דערפאָלג זענען אָבער די רומענישע נאַציאָנאַליסטן נישט צופרידן געווען און דערפאַר האָט די גרויסע קלויסטער־פאַרזאַמלונג אין זומער 1928 באַשלאָסן, אָנגעמענדיק א פאָרשלאַג פון מיניסטער ניסטאָר נישט מער צו פאַרדינגען און פאַרקויפן רונדהאָלץ צו פרעמדע, (ליין יידן) נאָר זיי אַליין עקספּלאָאַטירן.

אָט דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן מיט גרויסער באַגייסטערונג אויך פון דער אָפּאָזיציע, דער היינטיקן רעגירונגספּאַרטיי און אויך תיכף אויסגעפירט געוואָרן.

אָט דער באַשלוס, וואָס האָט פאַרניכטעט הונדערטער עקזיסטענצן פון יידישע אַרבעטער, אַנגעשטעלטע און האָלץ־סוחרים, ווערט, חייזט אויס אויסגעטייטשט פון הער לעשטשינסקי, אָדער פון זיינע אינפאָרמאַטאָרן אַלץ א גרויסער יידישער דערפאָלג.

אז אָך און וויי צו אונזערע דערפאָלגן!

י. זינגער.

——

נאָטיצן

קריטישע טעג.

[illegible]

רעפאָרם קומען פאַר אונטער די קוליסן שטאַרקע קאַמפן. די ליבעראַלן האָבן נישט נאָר באַשלאָסן זיך צוריקציען פונם פאַרלאַמענט, נאָר זיי ווענדן אויך אָן זייער גאַנצע השפעה אז די רעגענטשאַפט זאָל נישט געבן איר הסכמה צום פּראָיעקט. מאַניום דער קלערונגען אין איינער פון די לעצטע פאַרלאַמענטס־זיצונגען זענען אָבער א קלאָרע און אָפענע תשובה, אז די רעגירונג איז פעסט אַנטשלאָסן דורכצופירן איר פּראָגראַם.

די אַדמיניסטראַטיוו־רעפאָרם, אקעגן וועלכן די ליבעראַלן קעמפן איז אַנטשטאַנען אונטער דער מיטאַרבעט פון ס ט ע ר ע. און איז א דעמאָקראַטישער פּרווו פון א נייער פאַרוואַלטונג, א דעצענטראַליזירטער וועלכע גיט די געשאַפענע קרייזן א געוויסע אויטאָנאָמיע. די נייע דירעקטאָרן וועלן אין איינענער ווירקונג ערלעדיקן א סך ענינים, וואָס האָבן ביז איצט געמוזט געשיקט ווערן צו די צענטראַלע אינסטאַנצן קיין בוקאַרעשט און ווו ס׳האָט געדויערט וואָכן, ביז זיי זענען ערלעדיקט געוואָרן. קיין ווונדער וואָס די ליבעראַלן און הויפּטזעכלעך די 71 געוועזענע פּרעפעקטן פון דער ליבעראַלער פּאַרטיי קאָן דאָס נישט און ווילן עס בשום אופן נישט צולאָזן אז דער פּראָיעקט זאָל ווערן א געזעץ.

מאַניו האָט צוליב שלום מסכים געווען אויף איניקע ענדערונגען אינם געזעץ — אבער אויף ווייטערע קאָנצעסיעס איז ער נישט גרייט צו מאַכן. די פראַגע וועגן דער אַדמיניסטראַטיוו־רעפאָרם קאָן ברענגען צו א פּאָליטישן קריזיס, אויב די צאַראַניסטן זאָלן דעמיסיאָנירן איז נישטאָ וועמען צו רופן צו דער מאַכט. ביי דער איצטיקער קאָנסטעלאַציע אין אייראָפּע, האָבן די ליבעראַלן קיין מעגלעכקייט אפילו נישט איין שעה צו רעגירן רומעניע.

מאַניו מוז דורכקעמפן פאַרן פאַרלאַמענט די רעכט, וועלכע ס׳קומט אים און נישט בלייבן אין אזא שטאַרקער אָפּהענגיקייט פון דער רעגענטשאַפט.

——

באַקאַלויראַט דער סינאָנים פאַר נומערוס קלויזוס.

אין רומעניע, דעם קלאַסישן לאַנד פון הכה נתהכמה־אַנטיסעמיטיזם, באַשטייט פאַקטיש דער נומערוס קלויזוס. ער קומט צום אויסדרוק אין דער פאָרם פון אן עקזאַמען מיטן נאָמען באַקאַלויראַט, דאָס איז א מגפה, וועלכע ווידערהאָלט זיך רעגלמעסיק אין די חדשים יולי און אָקטאָבער און אַלס קרבנות פון דער דאָזיקער מגפה פאַלן בערך זעכציק פּראָצענט פון די אַבסאָלווענטן פון די שטראָף־אַנשטאַלטן פאַר יוגנטלעכע, וואָס רופן זיך גימנאַזיע בלע״ז.

דער באַקאַלויראַט איז א פּראָדוקט פון די אויף א ווײַלע פון דער מאַכט אָפּגעטרעטענע אָליגאַרכישע [illegible] וועלכע זענען היינט ביי דער מאַכט, ווילנדיק דורך פאַרשידענע, לרוב אומבאַדייטנדע שינויים באַווייזן זייער כלומרשט דעמאָקראַטישן פּרצוף, האָבן זיך א נעם געטון צום באַקאַלויראַט־פּאַראַגראַף דורכלאָזנדיק אים צום צווייטן מאָל אויף דער פאַרלאַמענטארישער אָפּשטימונגס־מאַשין און דער באַקאַלויראַט איז אַרויסגעקומען א סאַנקציאָנירטער מיטן דעמאָקראַטישן הכשר און א פאַרשטאַרקטער, אָבער בשום אופן נישט פאַרבעסערטער אויפלאַגע.

פון די אומצייליקע קוריאָזיטעטן, וועלכע קומען פאָר ביים באַקאַלויראַט האָט דער שרייבער פון די דאָזיקע שורות אין משך פון צוויי שעה, בעת ס׳זענען עקזאַמינירט געוואָרן א גרופּע פון פינף קאַנדידאַטן געזען און פאַרצייכנט אָט וואָס: איין קאַנדידאַט, וועלכער האָט משנה געווען מעשה בראשית, אַריינברענגענדיק גיבראַלטאַר אין שוואַרצן ים אַריין צווישן קאָנסטאַנצאַ און קאָנסטאַנטינאָפּעל איז אַרויס פונם באַקאַלויראַט אָן א מכשול און דריי אַנדערע, בתוכם דער בעסטער פון יענער פינפער גרופּע, זענען געשטרויכלט געוואָרן איבערן וועג פון א קאָמאַ און א פּונקט, ווייל זיי האָט זיך נישט איינגעגעבן אין דעם יחוס פון אָט די אַלגעמיינע גראַמאַטיקאַלישע כללים אַרויסצוגעפינען באַזונדערע מערקמאַלן מיט א ספּעציפיש רומענישן כאַראַקטער.

כדאי איז אָנצומערקן אז דער חד בדרא פּראָפ יאָרגאַ, וועלכער איז אָנערקאַנט אַלס גאון אויך מחוץ פון דער רומענישער טעריטאָריע, איז אין פאַרלאַמענט שאַרף אַרויסגעטרעטן אקעגן באַקאַלויראַט, אָנווייזנדיק אז באַקאַלויראַט איז נישט קיין עקזאַמען, נאָר א מאַרטערניש פאַר די קאַנדידאַטן און זייערע עלטערן. זיינע ווערטער האָבן אָבער קיין שום פּעולה נישט געהאַט, באַקאַלויראַט איז ווייטער געבליבן דער סינאָנים פאַר נומערוס קלויזוס אין רומעניע.

מסג.

——

יידיש טעאַטער אין רומעניע.

וויפיל טרופּעס זענען פאַראַן אין איצטיקן מאָמענט אין לאַנד און ווו שפּילן זיי?

פון דער תשובה וועלכע מיר פּרווון געבן, ווערט קלאָר דער מצב פונם יידישן טעאַטער.

שטענדיקע טרופּעס:

אין ב ו ק אַ ר ע ש ט: א טרופּע אונטער דער דירעקציע פון י. גאָלדנבערג אין גאָרטן זשיניצא. איצט גאַסטראָלירט דאָרט דזשייקאָבזאָן, די טרופּע באַשטייט פון 12—10 מיטגלידער, דער רעפּערטואַר הויפּטזעכלעך אָפּערעטן, און די לעצטע וואָכן „דער זיסער בחור".

אין יאַס: די טרופּע אשכנזי אין „פּאָמול ווערדע", גאַסטראָל טאָמאַשעווסקי און פריזאַנד. די טרופּע באַשטייט פון 16—14 מיטגלידער. רעפּערטואַר: מעלאָדראַמעס. לעצטענס: „כ׳וויל א חתן".

אין ט ש ע ר נ אָ ו י ץ: די טרופּע רייש אין פּאַווילאָן־טעאַטער, לעצטענס א גאַסטראָל פון מ. ליפּמאַן. רעפּערטואַר: מאָשקע חזיר, זיבן געהאַנגענע, קידוש השם, הערש לעקערט, א רעוויסטע און אָפּערעטן. אין מאַי פאַרענדיקט דעם סעזאָן און געשפּילט אין דער באַסאַראַבער פּראָווינץ. מיטגלידער 15—12.

וואַנדערנדיקע טרופּעס.

אין אַלטרומעניע:

די זיגלערס 16—14 מיטגלידער, אָנפירנדיק די משפּחה זיגלער, מיט פינף מיטגלידער־אַקטיאָרן. רעפּערטואַר די אָפּערעטע. לעצטענס „דאָס הונדיל".

די טרופּע יאַקאָבאָוויץ־היימאַן, 15 מיטגלידער, רעפּערטואַר: מעלאָדראַמעס און אָפּערעטעס. די טרופּע ווערט פינאַנצירט פון א נישט־ייד קאַנאַראַקי.

די טרופּע וואָלפזאָן, 7—6 מיטגלידער. רעפּערטואַר: מעלאָדראַמעס.

די טרופּע קאַבאַנסקי (קאָנצעסיע רחל אַקסעלראָד) מיט 6 מיטגלידער, אייגענע קינדער (ליטעראַרישער רעפּערטואַר!...).

אין באַסאַראַביע:

די טרופּע שיין מיט 12—10 מיטגלידער רעפּערטואַר זער בלוטיג: אוקראַינער קרבנות, קידוש השם „בלוט פאַר בלוט".

די טרופּע זאַכאַראָוו מיט 6—5 מיטגלידער. רעפּערטואַר: פון אַלעמען עפּעס.

אין בוקאָווינע:

די טרופּע עטינגער, 10—8 מיטגלידער, געסט פון פּוילן שפּילט אָפּערעטעס און מעלאָדראַמעס.

א הויקדי היימישע טרופּעס גאַסטראָלירט א.ש טיין מיט א טרופּע פון פּויליש־יידישע אַקטיאָרן, אונטערן נאָמען „ווילנער".

א גאַנצע גרופּע אַקטיאָרן זענען אָן א באַשעפטיקונג און געפינען זיך אין בוקאַרעשט אַרויסטרעטנדיק פון צייט צו צייט מיט בענעפיסן.

אין דער לעצטער צייט באַמערקט זיך א שטרעמונג צווישן די אַקטיאָרן צו שאַפן א פּראָפעסיאָנאַלע אָרגאַניזאַציע וועלכע זאָל שיצן די מיטגלידער פאַר דער עקספּלואַטאַציע מצד די אונטערנעמערס און געבן א מינימום פון הילף אין א נויט, אַרבעטסלאָזיקייט א. א. וו.

ביי אַלע די אויבן דערמאָנטע טרופּעס געפינען זיך אין ערך פון 100 אַקטיאָרן. נישט ווייניקער פון 20 זענען דערווייל אַרבעטס־לאָז, אזוי אז די רומענישע אַקטיאָרן משפּחה האָט א צאָל פון איבער 120 מיטגלידער. ד. ה. דורכשניטלעך אויף קנאַפּע הונדערט טויזנט יידישע איינוואוינער איין שוישפּילער! רעכנט אָפּ מיט דעם זיבנבירגער יידישן קיבוץ, וועלכער איז ווייט פון יידישן טעאַטער, אזוי פאַרגרעסערט זיך די דורכשניט־צאָל.

דער רעפּערטואַר איז ביי אַלע טרופּעס הויפּטזעכלעך די אָפּערעטע און מעלאָדראַמע. א צושטאַנד וועלכן ס׳פאַרשולדיקט דער טעאַטער־עולם.

טעאַטער־קרייזלעך און טעאַטער־שטודיעס פון אַמאַטאָרן און דילעטאַנטן קאָן מען אויפציילן אויף די פינגער.

א האָפענונג איז געווען די טשערנאָוויצער טעאַטער־סטודיע, אָבער צום באַדויערן הערט מען פון איר גאָר נישט.

רעפּאָרטער.

——

יוסף טראַכטנבערג.

פראַגמענט.

...באַטאַג איז ס׳לעבן פונם שטעטל אָפּגעטאָן,
פּוסט זענען גאַסן, שטויבער פאַרזינגלט אויפן רינגל;
א היל גייט אַוועק, א היל קומט אָן,
ציטערט א פיש אין וואַסער און א קינד אין וויגל.

ציטערט א קינד אינם וויגל און יידן אין די שטובער —
מ׳קייט ס׳לעצטע שטיקל ברויט, וואָס מ׳האָט נאָר [אָנגעגרייט.
אַרויסגיין אין גאַס, דערהרגעט ווערן, איז נישט ליבער!
זיצן אין די שטובער, מ׳רעדט נישט קיין איבעריקע [רייד...

שפּאַנט דורך א סאָלדאַט אין די קליינע געסלעך,
[גאַוודיק, פאַרשייט —
מיט א בענדל אויפן האַרץ און א ביקס אויפן רוקן;
רוקן זיך יידאַלעך שרעקעוודיקע אָפּ אין א זייט
און נעמען אייליק אַראָפּ ס׳היטל און האַלטן זיך אין [איין ביקן.

האָבן טעג זיך דאָ געשוואַרצט, האָבן נעכט דאָ [געלויכטן...
און אין די לאַנגע נעכט, נעמען יינגען זיך דאָ צענויף
און פּראָסטע יינגען, זענען געוואָרן מיט נייע נשמות [באַהויכט —
אויף זיי ליגט אַצינד, א גרויסער, גרויסער הוב!

האָבן נעכט זיך דאָ געלייכט, אין קוזניע און אין קאַמער,
האָבן יינגען דאָ געאַרבעט, זייער כח דאָ פאַרנוצט
און געבלאָזט מיטן בלאָזאַק און געקלאַפּט מיטן האַמער,
האָט אייזן זיך געבויגן, האָבן פונקען דאָ געשפּריצט.

האָבן יינגען זיך געגרייט, מיט מעסערס און מיט העק
זענען יינגען דאָ געוואָרן, רייפער, שטייפער, מיט
[נייעם מוט;
אַלע וועלן זיך צעלויפן, זיי וועלן נישט אַוועק!
זיי וועלן דאָ פאַרבלייבן, צו באַשיצן זייער שטאָט...

מורמלען עפּעס אַלטע זקנים, זיי זענען נישט צופרידן,
עפּעס א׳ז זיי דער גאַנצער עסק נישט געפעלן!
גייען אויף קדוש השם, זעט איר, דאָס טוען יידן!
אָבער פּלוצים גאָר, מיט גוים זיך א קעגן שטעלן?...

און ווער נאָך, ווער? יינגען פון דער הינטער־גאַס...
וואָס ווייסן נישט פון עול תורה, נאָר פון עולם הזה!
און רב שעיהו דער בן תורה, איז ביי זיי דער מנהיג,
[דער ראש,
ס׳איז דאָך א חילול השם מ׳טאָר׳ס נישט דערלאָזן!...

אַלטע בלייבן ביים רעדן, יינגען ווייטער זייער עבודה
[מאַכן —
ווער הערט זיי דען? אז מיט זיי איז רב שעיהו;
צעטיילן זיי זיך אין גרופּעס, די שטובער צו באַוואַכן,
באַשוצן יידיש פאַרמעגן, פון גזלנישע רויבערייען...

——

עפּעס צום נאָכטראַכטן

דער גלגל החוזר

פרידריך ני ט ש ע האָט אויף זיינע וואַנדערונגען אין ענ־גאַדין אויפגעשטעלט די טעאָריע, אז די אומענדלעכע צאָל פון די וועלט־אַטאָמען מוזן זיך אין ווייטן עתיד ווידער א מאָל אזוי צונויפקומען, ווי זיי געפינען זיך אַצינד. ניטשע רופט עס אָן: דאָס אומקערן זיך פון דעם גלייכן.

מיר ווילן דאָס פּראָבלעם איינפאַכער פאַרשטעלן און נעמען שטאָט אן אַטאָם א יחיד און די אומענדלעכע צאָל באַגרענעצן מיר אויף דעם באַשיידענעם מאָס פון א מנין מענטשן.

ביי א טיש פון צען פּערזאָנען, וועלכע קומען זיך יעדן טאָג צונויף, הערשט א כלל צו בייטן די פּלעצער. איז מען דאָס ערשטע מאָל געזעסן אין דער רייע

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

ויצט מען צום צווייטן מאָל

2, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

דאָס דריטע מאָל:

2, 1, 3, 4, 7, 10, 5, 6, 8, 9

און אזוי ווייטער ביז ס׳שעפּן זיך אויס אַלע מעגלעכקייטן און מ׳קערט זיך אום צו דער אַלטער זייךאָרדנונג.

דאָס מוז נישט לאַנג דויערן, קאָנען איניקע קלערן, א פּאָר חדשים וועט גענוג זיין, וועלן א סך מיינען. אָבער די הערן פון יענעם טיש מוזן זער געדולדיק זיין!

וואָלטן זיי געווען אָנהויבן ביים טיש פונם גרויסן דייטשן שניצער און מאָלער ד י ר ע ר אין נירנבערג אַרום יאָר 1500 וואָלטן זיי היינט נאָך נישט געווען פאַרטיק — וואָלטן זיי אָנגעהויבן נאָך פריהער, אפילו אין ששת ימי בראשית — וואָלטן זיי אויך נאָך נישט געקומען צו ענד, ווייל כדי אויסצושעפּן אַלע קאָמבינאַציעס זענען נויטיק קאַלענדיקע 9900 יאָר.

וואָלטן די פּערזאָנען דאָס געפּרווט טון פון היינט אָן, דאַן וועט ביז צום פאַרענדיקן פון זייער פּענזום אָנרוקן זיך אויף דער וועלט א נייע אייז־צייט.

און ס׳איז א שאלה: צי איז ניטשע זיך באַוווסט געווען פון דעם ביישפּיל, ווען ער האָט אויפגעשטעלט זיין טעאָריע פון דער אומענדלעכקייט, וואָס זאָל זיין בהסכם מיט דער ווירקלעכקייט??

——

קולטור־כראָניק

פּען קאָנגרעס.

וועגן פּ ע ן־ק אָ נ ג ר ע ס, וואָס איז לעצטנס פאָרגעקומען אין ווין און וועגן דער יידישער דעלעגאַציע אויפן פּען־קאָנגרעס, שרייבט נ ח מ ן מ י י ז י ל אין די ל י ט ע ר אַ ר י ש ע ב ל ע ט ע ר (נר. 27 פונם 5־טן יולי):

...די דעלעגאַטן פונם לאַנד „י י ד י ש" (מסתמא האָט נישט איינער צעבראָכן זיך דעם קאָפּ און זיך באַמיט צו געפינען אָט די טעריטאָריע אויף דער וועלט־מאַפּע!) זענען געווען רייך אין צאָל, שטאַרק מיט זייער ערן־פאָרזיצער ש ל ו ם א ש און פעסט מיט זייער ווילן.

די ווינער פּרעסע האָט געשענקט באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט פאַר שלום אש און נאָך דזשאָן גאָלסוואָרטי, דעם פּרעזידענט פון דער פּען־באַוועגונג און פאָרשטייער פון ענגלאַנד, איז שלום אש די פּאָפּולערסטע און געאַכטעסטע שריפטשטעלערישע פּערזענלעכקייט...

די רעדע, וואָס שלום אש האָט געהאַלטן אויף דער לעצטער זיצונג, „האָט אַרויסגערופן גרויסע פאַראינטערעסירונג צווישן אַלע דעלעגאַטן..." שלום אש האָט זיין רעדע געלייענט אין דייטש... די שטעלע, ווי אש האָט גערעדט וועגן די אונטערדריקונג פון די מינדערהייטס־קולטורן האָבן אויפגעציטערט דעם עולם. ...ווען ער האָט געענדיקט די רעדע, האָט אין האַל אויסגעבראָכן א שטורעם פון אַפּלאָדיסמענטן. דער

עולם האט זיך איפגעהויבן פון די ערטער, די דייטשע, פראנצויזישע, אונגארישע, פוילישע און אנדערע דעלעגאטן זענען צוגעגאנגען צו אשן און געדריקט אים די האנט."

נ. מייזיל שליסט זיין ארטיקל מיט דער פראגע: „וואס האט דער איצטיקער פען-קאָנגרעס אונז געגעבן?" און ער ענטפערט: „...צו וויסן געגעבן דער וועלט, ...אז ס'איז דא א יידישע שפראך, א יידישע ליטעראטור, זי איז שטארק און אנגאזה'דיק, זי וויל לעבן, זי מוז לעבן און וועט לעבן!"

— —

פרץ'ס בריוו.

נאך דער זאמלונג בריוו פון שלום עליכם און גרויסן ש"ע-בוך, נאך די מענדעלע-בריוו, וואס זענען געווען אָפגעדרוקט אין די קיעווער „שריפטן", זענען מיר איצט בארייכערט געוואָרן מיט א זאמלונג פרץ'ס בריוו, וואס נ. מייזיל האט זיי, נאך יאָרנלאנגע צוגרייטונגען ארויסגעגעבן. (י. ל. פרץ. בריוו און רעדעס, געזאמלט און איבערגעזעצט מיט ארייַנפירן און באמערקונגען פון נחמן מייזיל, ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין, 1929). אין זיין רעצענזיע („אויף די מארגינעז פון פרץ'ס בריוו", ביכערוועלט 6/7 1929) שרייבט א. קאציזנע וועגן דער ארויסגעבערישער לייסטונג, אז, כאָטש מייזיל האט פרץ'ן פערזענלעך נישט געקענט, אזוי, אז „ביים צוזאמענשטעלן די איצטיקע זאמלונג איז פאר אים געווען דער וועגווייזער, גרונטלעכקייט און ערנסט", — פונדעסטוועגן... „האט זיך באקומען א בוך, וואס מאכט א דערשיטערנדיקן איינדרוק אויף דעם, וועמ עס האט פרץ'ן געקענט פערזענלעך." פאר מיר איז פון דער זאמלונג בריוו און רעדעס, פרץ א לעבעדיקער אויפגעשטאנען... און די זאמלונג איז ווירקלעך אן ארבעט פון א גוטן קאָנסערוואטאָר, וועלכער באזיצט אלע נויטיקע מעלות, געדולט, גרונטלעכקייט און פיעטעט פאר דער זאך." אמת, די צו גרויסע פיעטעט איז צומאל א חסרון, ווייל אויפן חשבון פון אומבאגרענעצטער פיעטעט מוז פארשריבן ווערן די... וווערטלעכע איבערזעצונג און נישט פארייִדישונג פון פרץ'ס העברעאישע בריוו. פון דעם באקומט זיך אפטמאל א לשון, וואס מיין פארשטאנד קאן עס נישט פארבינדן מיט פרץ'ס יידיש... קאציזנע האט נאך אָנצווייזן, וואס דער ארויסגעבער רעדט פון פרץ'ס „רעדעס', בשעת דער ריכטיקער טיטל וואלט באדארפט צו זיין „פרץ שבעל פה", וואָרים דאס זענען נישט קיין סטענאָגראפישע באריכטן, נייערט נאר קיצורים פון די רעדעס לויט די פרעסע־רעפעראטן.

נישט געקוקט אויף די מינוסן פון מייזילס ארבעט איז די זאמלונג „א ניצלעך בוך פאר יעדן לעזער בכלל און פאר דער ליטעראטורגעשיכטע בפרט".

— —

צושטאנד פון די ווינטער־ און זומער־תבואות

אויף די בעסאראבער פעלדער אין איצטיקן מאָמענט.

די גערעטעניש פון די ווינטער-תבואות איז ווייט נישט אזוי, ווי מען האט געקאָנט דערוואַרטן: די סיבות זענען פאָלגנדיקע: 1. איז צוליב די גרויסע מאסן רעגנס זער שטארק פארשלאגן געוואָרן דער באָדן און צוליב דעם איז נישט געווען קיין נארמאלער צופלוס פון לופט אין באָדן און די זאנגען האבן נישט געקאָנט אנטוויקלען זיך ווי געהעריק. אויסער דעם האט מען צוליב פארשידענע סיבות נישט געקאנט אין פרילינג בראנעווען דעם באדן, אויף וועלכען ס'זענען געווען פארזייט די ווינטער-תבואות. און ער האט זיך זער שטארק געשפאלטן און אויסגעטרוקנט. עס האט אויך געליטן א טייל ווינטער-תבואות פון דעם, וואס דער באָדן איז געווען פארדעקט מיט אן אייז-קארע און זיי זענען דערשטיקט געווארן. א טייל ווינטער-תבואות זענען אויך אויסגעפרוירן. און ס'ה קאָן מען פעסטשטעלן, אז די גערעטעניש פון געמישטן ווייץ (סערזשיק) און ריינעם קאָרן וועט זיין א מיטלערע אדער עפעס העכער ווי א מיטלערע. בלויז נאר אויף די. מער לייכטערע באָדנס, וועלכע זענען נישט אזוי שטארק פארשלאָגן איז דער צושטאנד פון די ווינטער-תבואות דאך פיל בעסער.

די זומער־תבואות. מען קאן זאגן, אז אלע זומער-תבואות (גערשטן, האבער, זומער-ווייץ, פאסאָלעס, נאוט, רויזן, קארטאָפל און אנד.) אויסער קוקורוזע געפונען זיך אין דעם מאָמענט אין א גוטן צושטאנד, באזונדערס אין די געגנדן, ווו ס'איז ארויסגעפאלן רעגנס די לעצטע טעג.

עס איז וויכטיק דערביי צו באמערקן, אז דער גערשטן, צום ביישפיל, וועלכער איז אויסגעזייט געוואָרן אין דעם פרילינג אויף דעם באָדן, אויף וועלכן עס איז געווען אין פאָריקן יאָר ווינטער-ווייץ אויף שווארצן ער געפונט זיך אין זער א גוטן צושטאנד און דאס ציינט אונז אן איבעריק מאָל, אז איינער פון די הייפט-פאקטאָרן, וועלכע ווירקן אויף דער גערעטעניש איז די ראציאָנעלע, פיזישע באארבייטונג און פאָרבערייטונג פון באָדן.

עס איז נישט קלאָר בלויז די גערעטעניש פון קוקורוזע דערפאר, ווייל די קוקורוזע איז דעם ווינטער פארפרוירן געוואָרן און. מען האָט געמוזט איבערזייען צוויי ביז דריי מאָל און דעריבער איז דער צושטאנד פון דער פעלד-קולטור פארשידן. די קוקורוזע, וועלכע איז אויפגעגאנגען פריער, אנטוויקעלט זיך זער גוט און די, וועלכע איז אויזגעזייט געוואָרן שפעטער איז די גערעטעניש אָפהענגיק פון דעם, אויף וויפיל עס וועט זיין א ווארעמער גינסטיקער הערבסט.

דער צושטאנד פון די וויין-גערטנער איז אין אלגעמיין נישט קיין שלעכטער.

עס איז אויך וויכטיג צו באמערקן, אז דאס יאָר האָט זיך געוויזן אין די פרוכט-סעדער און אויף די היי-לאנקעס גרויסע פעלד-מזיקים (דער מאי-זשוק און די לאָנקעס-שמעטערלינג), וועלכע ברענגען גרויסע שאָדנס. די מיטלען קענן זיי קאָנען אָנגענומען ווערן אנגענומען ווערן נאָר אין אן אלגעמיינעם אופן פון אלע ערד-ארבעטער און דעריבער איז דער קאמף פון איינצעלנע גרופן לאנדווירטן באדייטנער דערשוועכט.

דער צושטאנד פון די פאשע-פעלדער און היי-לאָנקעס איז א גוטער און פאר די בהמות איז דא גענוג פוטער; דאך איז אבער צו באמערקן, אז די פרייזן אויף פערד און קי זענען פארהעלטנישמעסיק נישט געשטיגן, און א מיטלערע ארבעטס-פערד קאָ מען קויפן פאר 3 ביז 4 טויזנט ליי און א מיטלערע מילך-קי קאָן מען קויפן פאר 6 ביז 7 טויזנט ליי. דאס דערקלערט זיך מיט דעם, וואס די פויערים זענען זער פאראָרעמט און ביי זיי איז א שטענדיקער מאנגל אין מזומן געלד און צווייטנס ווייל ביי א גרויסן טייל פויערים איז די גאנצע צייט נישטאָ קיין זיכערקייט, אז ס'וועט זיין א גוט גערעטעניש און ס'וועלן זיין אין ווינטער גענוג פוטער-מיטלען.

אגר. ה. פיינן.

— —

בריוו צו די „טשערנאָוויצער בלעטער".

עלטערן און קינדער.

השובע רעדאקציע!

ס'איז א שווערער פראָבלעם וועלכן איך וויל איצט אָנרירן און שטעלן אין דיסקוסיע, אָבער זייער א וויכטיקער און אַקטועל-אַקטועלער. אז איר ווילט און ענין פון פעדאגאָגן, אבער אויך פון ערצטע און פסיכאָלאָגן. ס'איז די פראגע וועגן דער קינדערישער נשמה און די עלטערן'ס באַציאונג צו איר. דער פראָצעס פרידלענדער אין בערלין ווו א נישט דערוואקסן יינגעל שיסט זיין אייגענעם ברידער און א פריינט פון אים און די עלטערן הערנדיק דאס, וויסן נישט ווי אזוי דאָס קומט צו זיי, צווינגט אונז זיך צו פארטראכטן.

די וויסנשאפט און די גאנצע טעאָריע פון עוואָלוציע און פראָגרעס בלייבן שטיל פאר דעם פראָבלעם. די לערערס שטייען פאר א רעטעניש: וויאזוי דערגרונטעוועט מען זיך צו די נשמות פונם קינד, פון די זיי אנפערטרויטע שילערס, ווי אזוי דערוויסט מען זיך וואס ס'גייט פאר אין די קליינע וועלטאלעך — ווי אזוי פירט מען זיך אויף מיט די צארטע ביימאלעך?

די עלטערן מוזן זיי דערציילן איבער זייערע קינדער, די עלטערן מוזן זיי מיטברענגען די שליסלען צו די פארשלאָסענע גערטנער. די עלטערן מוזן זיך באמיהען גענוי און גרינדלעך צו קענען זייערע יינגע תירוצים ווי „עקאָנאָמישער קריזיס" א. א. טאָרן נישט אָפהאלטן פון זיך אָפגעבן מיט זיי. וואָרום פארזעצן דעם מענטשלעכן מין געבנדיק אים נאר א מאטעריעלן אינהאלט איז זייער ווינציק. ס'איז נויטיק א פולע מאָס אויפמערקזאמקייט, אז דאס קינד זאל נישט זיין א בלינדער המשך פון די עלטערנס פעלער. מעגן די ערציערס און לערערס זיין ווי גענייט אין זייער אויפגאבע, די עלטערן פארטרעטן קענען זיי נישט.

דאס קינד אליין ליידט זייער, אויב די עלטערן קוקן זיך אויף אים נישט אום און פילט זיך זייער עלנט. טעמפעראמענטפולע קינדער איז שווער צוצובינדן צום בוך און אן דער הילף פון די עלטערן דערגרייכט מען קיין שום רעזולטאטן.

אָבער אויך די באציאונג פון די עלטערן צו די לערערס מוז רעווידירט ווערן. די וואָס גרייטן צו אונזער קינסטיקן דור טאָרן נישט אזוי באהאנדלט ווערן ווי ביז איצט. מאטעריעלע נויט זענען שווערע דערנער אויף דעם שטיינערדיקן וועג פונם לערער. א שלעכטער מצב דערנערווירט און רייבט צו ענערגיעס, וועלכע זענען אזוי נייטיק פאר דער דערציהונג פון דער יוגנט. און באזונדערס פאר דער יידישער יוגנט, וועלכער דערווייטערט זיך אלץ מער פונם נאציאָנאלן מקור און פאלט אריין אין תהום פון אסימילאציע.

מער אויפמערקזאמקייט פון די עלטערן צו די קינדער און אן ענגער קאָנטאקט מיט די לערערס און דאס וועט אונז העלפן אין דעם שווערן דערנענטערן זיך און באנעמען פונם קינדס-נשמה!

יחיאל לאנגמאן, מארקולעשט.

— —

Ich lese kein Jargon...

השובע רעדאקציע!

צוריקקומענדיק פון אויסלאנד טרעף איך די „טש. בל." א יישר כח אייך חברים, וואס איר האט אונז מזכה געווען מיט אן אומאָפהענגיקער צייטונג פאר פאָליטיק, קולטור און ווירטשאפט. אלעמען וואָס יידיש איז טייער וועט דער אָרגאן זיין א גוטער פריינט. אבער נישט דער מזל-טוב פאר אייך איז עס, וואָס גיט מיר די פען אין האנד אריין. דער ארטיקל אין נר. 6 „איך לעזע קיין זשארגאָן" האט מיך עלעקטערעזירט, און כ'האב דערפילט פון אן אומבאקאנטן א פאטש אין פנים. דער גאנצער יידישער גלות איז פאר מיר געשטאנען אין דער טיפער אויסשפרוך: כרמי שלי לא נטרתי (מיין וויינגאָרטן האָב איך נישט געהיט) איז מיר באוויסט געוואָרן.

ס'דערמאָנט זיך מיר אן עפיזאָד פון דער צייט פון דער טשערנאָוויצער שפראךקאָנפערענץ. כ'האָב דעמולט געוואוינט אין א דערפיל פון די בוקאָווינער קארפאטן. די גאנצע יוגנט האָט ביי אונז שטודירט און זייערע לערערס זענען געווען יינגע שטודענטן — היינט פארטיי-פירערס און עסקנים אין לעבן פון בוקאָווינער יידנטום. די טשערנאָוויצער פרעסע האט גערעשט מיט דער קאָנפערענץ. מ'האט דערפון געשריבן און גערעדט ווי פון עפעס אן אויסטערלישער זאך, ווי פונם אליי-קאָמעט... און געלאכט און אָפגעחוזקט האט מען גאנץ לייטן ייד. שטייגער און חריפות... מיינע באַקאנטע יינגע לייט זענען געווען ווייט פון יידיש, אויסגעהאָדעוועט מיט קאָסמאָפאָליטיזם פלוס אסימילאציע. און די פארוואָגלטע נשמות האב איך באשלאָסן אויסצולייזן. דער רושם פון דער שפראך-קאָנפערענץ, די ווירקונג פון אונזערע גדולי הדור האָט דערגרייכט ביז צון אונז אין די בערג. איך האב זיי אלע פונם שטעטל פארזאמעלט ביי מיר און געוואָרעמט זייערע דייטשע מחות. פרוג, יהואש, ראָזענפעלד, מענדאלי — דאס אלץ האָט שטארק געווירקט, אז די אסימילאנטן פון נעכטן זענען געוואָרן הייסע יידישיסטן, און דער פאראכטעטער זשארגאָן, וואָס האָט זיך געדאכט, אז ער איז נאָר באשטימט פארן המון איז געוואָרן זייער פארקערס-שפראך. אייניקע חדשים האָט געדויערט מיין ארבעט ביים שליסן דעם קורס, האָט מיר איינער פון די אנטיילנעמערס מודה געווען: אז גייענדיק צו דער ערשטער לעקציע האָט ער זיך מיטגענומען א לימענע, טאָמער וועט אים שלעכט ווערן פונם זשארגאָן...

אויב אָבער דר. ב. פון ראדעווייץ גייט נאָך היינט מיט א לימענע אין קעשענע און באצייכנט אונזער פאָלקס-שפראך מיט זשארגאָן איז א באווייז פון זיין אָפגעשטאנענקייט אין אז ער איז נאָך פארן 1908...

שמחה שערצער, זשאדאווא.

א טאָג־צייטונג איז נויטיג

השובע רעדאקציע!

אין נר. 6 פון די „טש. בל." באקלאָגט זיך ה' סופר אויף דער באציאונג פון דער יידישער אינטעליגענץ צו יידיש. כאָטש מיר האָבן א פארטיי-פרעסע 10 יאָר. ה' סופר מוז וויסן, אז די פארטיי-פרעסע האָט גאר ווייניק משפיע געווען אויפן פובליקום ווייל זי איז תמיד אויסן געווען די פארטיי-ציילן און נישט דעם קולטורעלן ניוואָ פונם יידישן לעזער און צו פארוואָרצלען די יידישע שפראך אין וואס ברייטערע קרייזן.

כדי דעם אָפצוהעלפן איז נאָך מיין מיינונג נויטיק צו שאפן אן אומאָפהענגיקע טעגלעכע צייטטונג, וועלכע זאָל זיך רעכענען מיט די באדערפענישן פון די ברייטע פאָלקסשיכטן און גיט מיט אייניקע צענטליק אינטעליגענטן וועלכע זענען פארן פאָלק במילא פארלוירן. די צייטונג זאָל זיין צוטריטלעך פאר יעדן און זיך צופאסן צו דער קולטורמדרגה פונם רומענישן יידנטום, וועלכעס פארשטייט נישט קיין ליטעראַרישע סטילן. די צייטונג מוז זיין ביליק און פרייז, כדי זי זאָל קאָנקורירן מיט דער רומענישער און רוסישער פרעסע.

נאר א יידיש טאָגבלאט וועט ברענגען צים אויפבליען פון יידיש!

אליהו צבי דאווידזאָן,
לובלין, בעסאר.

— —

קהלה־פראָבלעמען אויף דער פראָווינץ.

קהלה און רב אין וויזשניץ.

חשובע רעדאקציע!

איצט ווען די קהלה-פראגן שטייען אויפן סדר-היום אין דער יידישער עפנטלעכקייט און מ'דיסקוטירט אומעטום ווי אזוי דעם אנשטאלט אויסצובייען — דערלויבט אויך די שילדערונגען פון די פארהעלטנישן אין א פראָווינץ-שטעטל פונטרויריקע פארהעלטנישן, דערפאר מוז מען זיך מיט זיי באשעפטיקן.

וויזשניץ איז באקאנט אלס א יידיש שטעטל, נאָך היינט נאָך דעם גרויסן חורבן זענען ס'רוב איינוואוינער יידן. די וויזשניצער קהלה איז אבער אן אוניקום ווי מ'טרעפט עס זעלטן אין דער וועלט. זייט 30 יאָר ווערט זי פארוואלטעט פון א זשערענטשאפט. זייט 30 יאָר האט די עפנטלעכקייט נישט געזען קיין דין וחשבון איבער די הוצאות און הכנסות פון קהל. פארן קריג איז עס געווען איין זשערענט איצט זענען עס צוויי. דער רב האָט נישט פרעגנדיק ביי קיינעם איבערגענומען די שחיטה אין אייגענער פארוואלטונג און דעקט מיט די הכנסות אלע הצטרכותן פון כלי-קודש (צאָלט די שוחטים, דיינים, דעם משגיח און זיך אליין) ער פירט די השבונות און איז אליין קאסיר, בוכהאלטער און באאמטער ביי זיך. וואס ס'געשעט מיטן רעשט ווייסט קיינער נישט. אז די שחיטה טראגט מער האט באוויזן די קורצע זשערענטשאפט בשעת דער אויער-עסקאנער רעגירונג. דעמולט האט דער רב מוסיף געווען פארן זשערענט 3000 ליי א חודש און פאר ביורא-הוצאות אויך אזויפיל. אויך בשעת דער ממשלה פון די ליבעראלן האט דער רב מיט איינעם פון די דעמולטיקע זשערענטן געהאט אן אָפמאך צו געבן יעדן חודש פאר צרכי הצבור א ביסל געלד. אָבער ווי נאָר דער זשערענט איז אָפגעשטאָרבן האט דער רב איינגעשטעלט די „סובס-דיע". ער האָט געהאט א פערזאָנאל-פאקט מיטן פארשטאָרבענעם זשערענט און איצט איז ער ווידער פטור — זאָגט ער.

איז אזא מין פאָרגיין געהערט געוואָרן? ווי אזוי איז עס מעגלעך על פי התורה צו באלעבאטעווען איבער פרעמדע געלדער און נישט אָפצוגעבן קיינמאָל קיין השבון?

און איצט ביים נייעם רעזשים איז דער צאראניסטישער זשערענט פון קהל געוואָרן אן אָנגעשטעלטער פונם רב און האט איבערגענומען די אינקאסא פאר שחיטה-געלדער פאר א פּראָוויזיע פון 15 פראָצענט...

און די שטאָט זינקט אלץ מער אין דלות און שפלות, און קיין קהל איז נישטאָ ווער ס'זאָל זיך זארגן און אָננעמען אונזער קריוודע, די זשערענטן זענען נאָר ווי זאָלץ אויף אונזער ווונדען.

אפשר וויסן די לעזער פון די „טש. בל." א מיטל צו דעם מוראדיקן מצב פון א יידישן פונקט?

יצחק ר., וויזשניץ.

— —

יוועלן און זייגערס בוכהאַלץ, נאָר רינגפּלאַץ 6 29 יאָר דאס פארטרויען פון די קונים.

פאר דעם אנאָנסן־טייל נעמט די רעדאקציע נישט איבער קיין שום אחריות.

ארייגעשיקט.

צו דער באסאראבער לאנדסמאנשאפט!

חברים! ברידער! פריינט!

דער 14־טער יולי ד. י. — דער טאָג ווען די יידישע באפעלקערונג פון אונזער שטאָדט, וועט האָבן צו אנטשיידן איבערן ווייטערדיקן גורל פון דער טשערנאָוויצער קהלה, איז שוין גאָר נאָנט.

עס איז דעריבער אן הכרח־השעה, אז יעדער איינער פון אונז, זאָל זיך אָפּגעבן א דין־וחשבון איבער דעם געשאפענעם מצב, און אזוי ארוים זאָרגן דערפאר, אז אין דער קומענדיקער קהלה זאָל ד באסאראבישע לאנדסמאנשאפט זיין רעפּרעזענטירט דורך אייגענע.

מיר ווילן שוין מער נישט זיין אָפּהענגיק פון פרעמדן גענאָד. ס'האָט זיך אונז שוין דערגעסן די ביזאיצטיקע, שטיף־מוטערישע באציהונג צון אונז, מצד די ביזאיצטיקע קהלה־בעלי־בתים.

מיר פארלאנגען, אז די טשערנאָוויצער קהלה זאָל פון היינט אָן אין ווייטער דערפילן בשלימות אירע התחייבותן לגבי אונז, אויף וועלכע מיר האָבן רעכט צו פאָדערן אלס א חלק פון דער היגער יידישער באפעלקערונג, **וואס טראָגט אויף זיך א באדייטנדן טייל פון דעם קהלה־בודזשעט.**

מיר אפעלירן נישט צו לייזעמ'ס גוטהארציקייט, און ווילן נישט דערוועקן די מיטגעפילן, פון וועמען ס'נישט איז!

מיר פאָדערן נאָר דאָס, וואָס ס'קומט אונז לויט די פרינציפּן פון געזעלשאפטלעכן יושר!

ווי אזוי־ושע קאָן מען דאָס אליין דערגרייכן? וואס פאר א וועגן וועלן אונז פירן דערצו?

קודם כל דארף אָנגעפירט ווערן מיט דער גרעסטער ענערגיע און מאקסימאלער אָנשטרענגונג, די אויפקלערונגס־ארבעט.

יעדער איינער פון אונזער גרופּע, דארף זאָרגן דערפאר, אז ער זאָל באצייטנס אָפּנעמען אין דעם אנטשפּרעכנדיקן לאָקאל זיין וואל־לעגיטימאציע.

ווידער זענען אלע מחויב אָפּצוגעבן זייער שטים בעת די קהלה־וואלן, וואס קומען פאר דעם 14־טן יולי ה. י. פאר דער **איינהייטס־פּארטיי**, מיט וועלכער מיר — די באסאראבער לאנדסמאנשאפט האָבן געשלאָסן א וואל־פּאקט און אויף יועמענס ליסטע ס'קאנדידירן אויך אונזערע מענטשן.

דער ליסטן־פירער פון דער איינהייטס־פּארטיי איז דער דר. מאיר עבנער, און זי די דאָזיקע פּארטיי, איז די איינפלוסרייכסטע און סימפּאטישסטע יידיש־נאציאָנאלע פּארטיי אין אונזער שטאָדט.

חברים! פריינט! באסאראבער!

געדענקט, אז אין דעם מאָמענט, ווען איר גיט אָפּ אייער שטים פאר דער ליסטע פון דער איינהייטס־פּארטיי זענט איר שוין זיכער, אז דאָס זאָרגן פאר אייערע ווירטשאפטלעכע, קולטורעלע און נאציאָנאלע אינטערעסן איז איבערגעגעבן געוואָרן אין געטרייע הענט!

גייט אלע, ווי איין מענטש צו די וואל־אורנעס, דעם 14־טן יולי ה. י. און גיט אָפּ אייער שטים פאר דער ליסטע Nr. 7 מיט דר. מאיר עבנער בראש.

אויף דעם דאָזיקן צעטל פיגורירן אויך אייערע, אייגענע קאנדידאטן! שטימט פאר אייך אליין! זאָרגט פאר אייערע אינטערעסן.

זאָלן אייך נישט אָפּשטעלן די טרחה אין דער צייט־פארלוסט, וואָס ס'ברענגט מיט זיך די וואל־פּראָצעדור!

דערפילט אייער מענטשלעכן, חברשן און בירגערלעכן חוב!

סאָלידאריזירט זיך מיט דער גאנצער באסאראבישער לאנדסמאנשאפט, וואָס שטייט אויף דער וואך פון אייערע אינטערעסן! דערוויזט אייער טרייקייט און איבערגעבנקייט לגבי אייערע פריינט און לאנדסלייט!

העלפט מיט אין קאמף! זיכערט אייער־אונזער זיג!

פארגעסט נישט אז דאס צעטל Nr. 7 איז אונזערס און פאר דעם דאזיקן צעטל זאלט איר אגיטירן און אפגיבן אייער שטים דעם 14־טן יולי ה. י.

באסאראבער קאָמיטעט.

——

קינדערארצט

דר. דוד פינקעלשטיין

פון דער פאריזער מעדיצינישער פאקולטעט, שפּעציאליזירט אין פּאריז און ווין

אָרדינירט 11—12, 3—5.

פּעטרינאָגאס נר. 3 (ארמעניערגאס נר. 3)

(נעבן „גלאזול בוקאָווינעי").

סעזאָן פונם 1־טן יוני ביזן 30־טן סעפּטעמבער.

קוראָרט GOVORA

מינעראל־וואסער, יאָד־ און סירקע־וואסער, וועלכע ווערן רעקאמאנדירט בא כראָנישע רעוומאטיזם, אַרטריטיזם, פּאדאגרע, סיפיליס, הויט־קראנקהייטן און בראכן.

פיזיא טעראפּיע, אינגאלאציעס, פּולווערזאציעס, גרעסטער קוילן־זויער ליפּט, ווי אויפן קוראָרט רייכנהאל. עלעקטרא וואסערוואנעס, דיאטערמיע, רענטגען־אולטרא־פיאלעט שטראל.

האָטעל פּאלאס באזיצט מאדערנעם קאָמפאָרט.

דער קוראָרט **קאלימאנעשט־ראטשיולאטא** מינעראלע סירקע־וואסער. אָפּפיר־וואסער צום טרינקען, וועלכע ווערן רעקאמאנדירט בא רעוומאטיזם, אנעמיע, לימפאטאן, מינדען א. ז. וו.

פיזיא־טעראפּיע און הידרא־טעראפּיע, אינגאלאציעס, פּולווערזאציעס, דיאטערמיע, בלאָטע־וואנעס און קוילן־זויער פיאלעט און רענטגען שטראלן.

דער גרויסער האָטעל פון דער געזעלשאפט באזיצט אלע באקוועמלעכקייטן.

מ'קאָן זיך באָדן אין טייך, פאראן א פּליאזש ביים טייך אלטא.

קאטשיולאטא מינעראלע, סירקע און ראדיאָ־אקטיווע וואסערן, וועלכע ענטהאלטן אין זיך קאלצי, וואָס איז אומפארגלייכלעך נויטיג ביים היילן פון ניר, לעבער, השתנה־רערן (שטיינער, זאמד), פּאדאגרען ארטריטיזם.

אין יוני און סעפּטעמבער לויט א פארקלענערטן טאריף אויף וואנעס און האָטעל.

נאָך אינפאָרמאציעס זיך ווענדן:

Soc. Calimanești-Govoara București I, str. Brezeanu 44

אדער צו דער אדמיניסטראציע פון קוראָרט.

Med. Dr. Konrad Merdler

פאר פרויענקראנקהייטן (שפּעצ. קוויזאלע דיאגנאָסטיק און באהאנדלונג פון עקרות

אקאָשאר און אינערע קראנקהייטן

רוסישענאס נר. 19 (הויז דר. זאלאָזיעצקי)

11—1, 3—6

Med.

Dr. Karl Seidner

געוועזענער לאנגיאָריקער דאָקטאר ביי דער כירורגישער אָפּטיילונג פונם פרימאריוס דר. י. פיליפּאָוויטש און פונם סאנאטאָריום „הערא", שפּעציאליזירט אין ווין (קליניק פּראָפ. וויזער, פּראָפ. פיכלער) אָרדינירט פאר

צאָנפלעגע און צאָנכירורגיע

ראטהויזשטראָז נר. 25 פון 6—3, 9—12

פארבערייי און כעמ. רייניקונג

„RECORD"

אָ. גראָס,

טשערנאָוויץ: רוסישעג. 7: ראטהויזשטר. 25.

רייניקט,
פארבט
אלצדינג

ספּעציאל־אָפּטיילונג: הערנהוט־רעפּאראטורן.

געגרינדעט אין יאָר 1899.

די

טיפּאָגראפיע

מ. עבנער

טשערנאוויץ, הויפּשטראס 8

ליפערט פּראָמפּט און ביליק כלערליי דרוקסאָרטן, ציי טונגען, בראָשורן, בריפן און קווערטס, מעמאראנדן אפישן, עטצ. עטצ.

שטאמפּיליען - ערציי גונג.

זעצ־מאשין־ און סטערעאָטיפּ־באטריב.

אינטערעסענטן פון מאָטאָררעדער

דאס לאנג־ערווארטעטע

ראָר־ס

מאָדעל 1929

איז שוין אנגעקומען. מ'קאָן עס זען אָן יעדן התחיבות עס צו קויפן אין ביוראָ

„MOTOCAR"

פארטרעטונג פאר בוקאָווינע און צפון־מאָלדאווע.

טשערנאָוויץ, לאנדהויזגאס 3.

פארשידענע מאָדעלן. אויסצאלונגען ביז 18 חדשים.

? איר ווילט זיין ריין פון פרישצעס, פלעקן און אויסשלאגן? ?

נעברויכט נאָר די קרעם, זייף, און שפּיריטוס מארקע

„MINERVA"

נאָר עכט פונם דעפּאָט.

Parfumerie Dauber

טשערנאָוויץ, טעמפּעלגאס 1 (עק רינגפּלאַץ)

בעלעטריסטישע און וויסנשאפטלעכע ווערק אין אלע שפּראכן

געפינען זיך
אין
דער

בוכהאנדלונג

דר. י. בערנפעלד

עט קאָ.

טשערנאוויץ

סטראדא יאנקו פלאנדאר (הערנגטס) 22

נאר אויף א שריפטלעכער מעלדונג ווערט אָפּגעשטעלט דאס צושיקן פון די „טש. בלעטער".

„אונזער צייט"

8־טער יאָרגאנג. די איינציקע טעגל. אידישע צייטונג אין גאנץ רומעניע

באזאָרגט מיט פרישעסטע און בעסטע אינפאָרמאציעס סיי אלגעמיינע, סיי ספּעציעל פון אידישן לעבן.

אין „אונזער צייט" נעמען אנטייל די בעסטע זשורנאליסטישע און ליטערארישע כחות פון לאנד און אויסלאנד.

ספּעציעלע באשטענדיקע קאָרעספּאָנדענטן אין א"י, אמעריקע, פראנקרייך, ארגענטינע, בראזיליע, דייטשלאנד, פוילן, עסטרייך א. א. וו.

„אונזער צייט" איז די פארשפּרייטסטע צייטונג, אין גאנץ בעסאראביע.

א רעקלאם אין „אונזער צייט" איז די בעסטע גאראנטיע, אז יעדער אידישער סוחר, קרעמער און געברויכער וועט וויסן וועגן אנאָנסירטן.

לייענט, פארשפּרייט, אבאָנירט און אנאָנסירט אין דער צייטונג „אונזער צייט".

אבאָנאמענט־פּרייז: 1 ח' 95; 3 ח' 260; 6 ח' 480 לעי.

אנאָנס־פּרייז: 1 שורה נאנפּאָרעל אויף דער ערשטער זייט 12 לעי, אויף דער 3־טער זייט 8 לעי

אדרעס פון קאנטאר און רעדאקציע:

„Unser Zeit" Chişinău, strada Şmidt 96 — 401 טעלעפאָן

Editor şi Redactor răsponsabil: S. A. Soifer.

Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8